TYRINĖJIMAI VILNIAUS G. 31

Rytis JONAITIS

2004 m. LII MTS vykdė didelės apimties archeologinius tyrinėjimus Vilniaus senojo miesto vietoje (A 1610K1), Vilniaus g. 31. Tyrinėjimus dviejų aukštų požeminės automobilių stovėjimo aikštelės vietoje užsakė AB „VITI".

Tyrinėjimų metu Vilniaus g. 31 pastato vidiniame kieme ištirtas 459 m^2 plotas. Pastato P korpuse dvylikoje patalpų ištirtas bendras 355 m^2 plotas. Iš viso Vilniaus g. 31 ištirtas 814 m^2 bendras plotas.

Iki tyrinėjimų pradžios sklype Vilniaus g. 31 buvo vykdomi žvalgomieji archeologiniai tyrinėjimai (vad. L. Kvizikevičius). Jų metu buvo iškasta 18 šurfų įvairiose sklypo vietose. Nustatyta, kad pastato kieme kultūrinio sluoksnio storis siekia iki 1,4 m, o P korpuse (korpusas be rūsių) – iki 1,6 m (žr. p. 250). Deja, iki archeologinių tyrinėjimų pradžios statybininkai kieme spėjo beveik visiškai iškasti kiemo centrinėje bei R dalyse buvusį kultūrinį sluoksnį, o likusią virš įžemio sluoksnio dalį sujaukė sunki statybinė technika.

Pirmuoju etapu tyrinėjimai vyko vidiniame pastato Vilniaus g. 31 kieme. Apskritai kieme esantis kultūrinis sluoksnis labai nukentėjo XIX–XX a., dabartinio pastato statybos metu, tiesiant lietaus kanalizacijos bei vandentiekio inžinerinius tinklus, įkasant 8 betoninius šulinius. Vykdant tyrinėjimus kieme buvo nustatyta, kad XVI–XIX a. kultūrinis sluoksnis išliko tik kiemo V ir ŠV dalyje (apie 300 m^2). XVI–XVII a. kultūrinis sluoksnis sudarė apie 165 m^2. Jo storis iki įžemio, skaičiuojant kartu su viršutiniu, mechanizuotai nukastu sluoksniu, siekė iki 1,6–1,7 m.

Kiemo ŠV dalyje aptiktas XIX a. mūrinės sienos fragmentas, esantis lygiagrečiai dabartinio pastato Š sienai. Siena mūryta iš vidutinio dydžio lauko akmenų bei gelsvos spalvos pusplyčių. Šioje kiemo dalyje (H_{abs} 105,58 m) atsidengė perdegusio molio, angliukų dėmė. Veikiausiai tai ugniakuro (židinio) liekanos. Židinys – ištęsto ovalo formos, 158x174 cm dydžio. Židinio duobės gylis – 84 cm. Duobės forma pusapvalio pjūvio, užpildyta degėsių, molio, smėlio sluoksniais. Prie pat dabartinio pastato V sienos aptiktos beveik visiškai sunaikinto krosnies (K1) pado liekanos.

Kiemo PV dalyje, kampe, aptiktas XVIII–XIX a. suardytas mūrinės sienos fragmentas. Siena mūryta iš akmenų ir plytų, rišant kalkių skiediniu. Šioje kiemo dalyje (H_{abs} 105,84 m) atsidengė vidutinio dydžio akmenų grupė rišta moliu. Akmenys išsidėstę viena linija, R–V kryptimi. Tai buvusios krosnies (K2) pado liekanos. Krosnis labai suardyta – krosnies pado V dalis sunaikinta įkasant betoninį šulinį, o P ir R dalys – klojant lietaus kanalizacijos vamzdžius. Išlikusią krosnies (K2) pado dalį sudarė 300 cm ilgio, 80 cm pločio ir 22–25 cm storio molio ir akmenų konstrukcija.

Prie dabartinio pastato P sienos fiksuotos dvi lauko akmenų eilės (H_{abs} 105,65 m), kurios tarpusavyje sudarė statų kampą. Veikiausiai tai buvusio medinio pastato pamatų liekanos. Tai, kad čia buvęs pastatas, liudytų ir krosnis (K3), kurios konstrukcijos liekanos fiksuoto H_{abs} 105,35 m lygyje. Išlikusio fragmento struktūrą sudarė perdegęs molis bei sutrupėjusios plytos. Fragmento dydis – 65x90 cm.

Kadangi kiemo centrinėje bei R dalyje kultūrinis sluoksnis nukentėjo labiausiai, nepavyko aptikti jokių užstatymo pėdsakų.

Apibendrinus galima pasakyti, kad kieme vykdytų tyrinėjimų metu fiksuotas iki 170 cm

storio kultūrinis sluoksnis. Jame aptikti pavieniai XV a. radiniai, tačiau šio šimtmečio kultūrinis sluoksnis nesusiformavo. Kieme aptikti vieno židinio ir 3 krosnių (K1–K3) fragmentai. Atidengtas labai apardytas XVI a. pastato pamatas iš lauko akmenų, taip pat XVIII–XIX a. mūrinių sienų fragmentai. Kieme nesuardytas kultūrinis sluoksnis fiksuotas tik V dalyje. Kitose kiemo vietose jis sunaikintas arba sujauktas įvairiu metu vykdytos ūkinės veiklos.

Antruoju etapu tyrinėjimai vyko pastato P korpuse. Čia tyrinėjimai suteikė kur kas daugiau informacijos, kadangi šioje vietoje kultūrinis sluoksnis liko beveik nepažeistas. Žinoma, išskyrus dabartinio pastato statybą.

Patalpos buvo sunumeruotos nuo 1 iki 8. Kadangi dalis patalpų buvo pereinamos, tai jos numeruotos 4A, 4B, 5A ir pan. P korpuso patalpose aptikti 3 buvusios gatvės grindinių horizontai. Pirmasis horizontas (G1) datuojamas XVII–XVIII a.; antrasis (G2) – XVII a.; trečiasis (G3) – XVI–XVII a. Grindinių struktūrą sudarė vidutinio dydžio akmenys bei plūktas gruntas. Grindiniai buvo su nutekamaisiais latakais. Grindinių datavimą labai palengvino juose ir šalia jų aptiktos monetos.

Patalpa 1 (27 m^2) yra P korpuso V dalyje. Pusėje patalpos kultūrinis sluoksnis iki įžemio sunaikintas XX a. pabaigoje tiesiant šiluminę trasą ir įrengiant šiluminį mazgą. Bendras tirtas plotas šioje patalpoje buvo 13,5 m^2. Šalia betoninio šiluminės trasos lovio, 24 cm gylyje nuo esamo žemės (grindų) paviršiaus (buvusių pirmojo aukšto grindų altitudė visame P korpuse H_{abs} 107,00), aptiktas monetų lobis. Lobį sudarė 8 Kaizerinės Vokietijos monetos. 4 monetos buvo 5 pfenigų vertės, 4 – 10 pfenigų vertės. Monetos neblogai išlikusios, ankstyviausia kaldinta 1876, vėlyviausia – 1915 m.

Šioje patalpoje H_{abs} 106,57 m lygyje atsidengė plytų bei puspl yčių mūras. Plytos rištos moliu. Jos gelsvos spalvos, kai kurios buvo su braukomis. Veikiausiai tai krosnies (K4) kontūras. Iš viso fiksuotos trys plytų bei puspl yčių eilės. Krosnies pamatą sudarė vidutinio dydžio akmenys bei gelsvos spalvos puspl ytės rištos moliu. Kontūro dugnas pasiektas H_{abs} 105,90 m lygyje. Šalia krosnies aptiktų plokštinių koklių pagrindinis puošybos motyvas – maureska – plokštės viduryje gėlė su keturiais lapais rombo viduryje. Šviesiai pilkos žemės su pavienėmis smulkiomis griuvenomis sluoksnyje, 1,1 m gylyje nuo buvusių grindų paviršiaus, buvo atidengtas 1,5x2 m dydžio akmenų grindinio fragmentas (G3). Šiame išlikusiame grindinyje fiksuotas latako fragmentas.

Patalpa 2 (36 m^2) yra P korpuso ŠV pusėje. Dalyje patalpos viršutinis kultūrinis sluoksnis suardytas XX a. pabaigoje klojant šiluminę trasą. Centrinėje patalpos dalyje veikiausiai pastato statybos laikotarpiu XIX a. pabaigoje buvo iškasta duobė, kuri buvo užpildyta dideliais lauko akmenimis ir juoda žeme su gausiomis organikos priemaišomis. Duobės paskirtis neaiški. Po vienu iš šių riedulių, 0,7 m gylyje nuo esamo grindų paviršiaus, surasta 18–20 m. amžiaus vyro kaukolė. Jokių patologijos žymių neaptikta (nustatė A. Barkus, VU MF). H_{abs} 106,68 m lygyje atsidengė krūva suverstų gelsvos spalvos plytų, veikiausiai įgriuvusio krosnies (K5) skliauto liekanos. Jis buvo mūrytas iš gelsvų plytų, rištų moliu. Jo plotis (gylis) galėjo būti apie 0,5–0,6 m (kadangi konstrukcija įgriuvusi ir paskleista, sunku nustatyti tikslų dydį). Krosnies skliautas buvo suvirtęs ant krosnies pakuros, kuri atidengta H_{abs} 106,35 m lygyje. Išlikęs pakuros ilgis arba „gylis“ – 1,4 m V–R kryptimi, plotis – 1,8 m Š–P. Į V nuo pakuros buvo atvalyta likusi krosnies dalis. Ji buvo 2 m V–R kryptimi ir 2,2 m Š–P kryptimi. Taigi visas aptiktos krosnies (K5) dydis – 3,15 m V–R kryptimi ir 2,2 m Š–P kryptimi. Reikia pastebėti, jog konstruk-

cijos P kraštas buvo nuardytas statant dabartinį pastatą, todėl viso krosnies pločio tiksliai nustatyti negalime. Panašu, jog aptarta krosnis galėjo būti duonkepė, kokios iki šiol sutinkamos kaimo sodybose. Ji turėjo pakurą su skliautu R dalyje, kur išvalius pelenus buvo kepama duona, ir užkrosnį V dalyje, kur buvo miegama, džiovinami rūbai ir pan. Virš šios krosnies tamsiai pilkoje žemėje aptikti buitinės keramikos bei plokštinių koklių fragmentai, datuojami XVII a. Pagrindinis koklių puošybos motyvas buvo maureska. Patalpos V dalyje (H_{abs} 106,32–106,70 m) atsidengė neaiškios paskirties plūkto molio, perdegusio rąsto, didelių akmenų konstrukcija. Kasantis giliau, 75 cm gylyje nuo esamo grindų paviršiaus, buvo pasiekta tamsiai pilkos žemės sluoksnio, datuojamo XVII a., apačia. Po ja buvo šviesiai pilkos žemės sluoksnis, kuriame atidengta konstrukcija (H_{abs} 106,03–106,22 m) iš moliu rištų plytų. Š dalyje konstrukcija apardyta, plytos išjudintos. V, P ir R kraštinės lygios. V sienelė – 1,1 m ilgio, P – 1,45 m ir R – 1,4 m ilgio. Visų sienelių, išskyrus P, storis buvo per 1 plytą, 6–7 cm. P sienelę sudarė trys plytų eilės – 24 cm. Ši konstrukcija įvardyta krosnimi (K6). Šalia jos, šviesiai pilkos žemės sluoksnyje aptikti buitinės keramikos bei plokštinių koklių (motyvas maureska) fragmentai, datuojami XVI a. pabaiga – XVII a. pradžia.

Patalpa 3 (19,6 m^2) yra P korpuso Š dalyje. Žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų metu PR kampe buvo iškastas šurfas. Kadangi šioje patalpoje buvo padarytas įėjimas į P korpusą, tyrinėjimai buvo vykdomi mažame 2,8x2,8 m dydžio plote. Jokių statinių liekanų, archeologinių radinių šioje patalpoje nebuvo aptikta. Kultūrinio sluoksnio storis buvo 134 cm.

Patalpa 4A (20 m^2) yra P korpuso V dalyje. Žvalgomųjų tyrinėjimų metu PR patalpos dalyje buvo iškastas šurfas. Šviesiai pilkos žemės sluoksnyje, 25–42 cm gylyje nuo esamų grindų paviršiaus buvo atidengtas vidutinio dydžio akmenų grindinys (G1) su nutekamuoju lataku. Galima daryti prielaidą, kad šis grindinys priklausė čia buvusiam gatvės paviršiui. Nutekamajame latake buvo aptiktas Jono Kazimiero varinis šilingas. Sluoksnyje ant grindinio ir šalia jo aptikti XVII–XVIII a. datuojami butinės keramikos, plokštinių bei karnizinių koklių fragmentai.

Po grindiniu (G1) buvo fiksuotas šviesiai pilkos žemės sluoksnis su negausiais gyvulių kaulais, angliukais, smulkiomis griuvenomis. Šiame sluoksnyje, 0,5–0,6 m gylyje nuo esamo grindų paviršiaus fiksuotas plūkto grunto horizontas, kurio struktūrą sudarė suplūkta pilka žemė, smulkūs akmenukai (10x12x8, 9x7x7 cm), tarp kurių pasitaikydavo vienas kitas didesnis akmuo (14x15x12 cm). Galima daryti prielaidą, kad šis plūktas sluoksnis priklausė antrajam gatvės paviršiui. Kiečiau suplūktas jis buvo patalpos P dalyje. Sluoksnis sąlyginai pavadintas grindiniu (G2). Šiame sluoksnyje aptiktus buitinės keramikos, plokštinių, karnizinių bei puodyninių koklių fragmentus galima būtų datuoti XVII a.

Nukasus po G2 esantį pilkos smėlingos 20 cm storio žemės sluoksnį, 1,2–1,4 m gylyje nuo esamų grindų paviršiaus atidengta 2,4–2,5 m pločio juosta iš stipriai suplūktų smulkių akmenų ir žvyro. Ji orientuota V–R kryptimi. Veikiausiai tai trečiasis kelio paviršius, sąlyginai įvardytas kaip G3. Šis grindinys fiksuotas H_{abs} 105,80–105,60 m lygyje. Suplūkto sluoksnio storis buvo 14–20 cm.

Visu patalpos perimetru išsikasus iki įžemio, kuris fiksuotas 1,56–1,65 m gylyje nuo esamų grindų paviršiaus, įžemyje išryškėjo juodos žemės plotai. Pasirodė, kad tai yra V–R kryptimi iškastas griovys. Griovio gylis buvo 0,66 m, plotis – 40–50 cm, tik kv. 4B jis išplatėjo iki 90 cm. Griovio užpildą sudarė pil-

ka žemė be radinių. Griovio praplatėjimo vietoje buvo atidengtas beveik visiškai sutręšusio medinio kuolo fragmentas. Išlikusio fragmento storis buvo 38 cm, aukštis – 85 cm. Kuolas apdėtas akmenų vainiku. Vadinasi, kuolo įkasimo į įžemį laikas gali būti XVI–XVII a. sandūra.

Patalpa 4B (27,5 m^2) yra P korpuso PV dalyje. 35 cm gylyje nuo esamų grindų paviršiaus atsidengė 2x3,9 m dydžio grindinio (G1) fragmentas. Grindinys grįstas iš vidutinio dydžio akmenų, žemėja V–R kryptimi, jame fiksuotas latakas. Latako kryptis sutapo su patalpoje 4A atkastojo grindinio latako kryptimi. Be jokios abejonės, tai to paties gatvės grindinio, aptikto patalpoje 4A, fragmentai.

Patalpos ŠV kampe, 54–56 cm gylyje nuo esamo žemės paviršiaus atsidengė iš molio plūktas krosnies (K7) padas, sudarytas tarsi iš dviejų stačiakampių, sulipdytų kampais. R stačiakampio dydis – 90x100 cm, V – 90x140 cm. Kadangi K7 konstrukcijos R dalies molis labiau apdegęs, galima daryti prielaidą, kad V dalis galėjo būti tikrasis padas, o R – priekrosnis. Veikiausiai tai buvo krosnis-„sienelė", skirta dviejų patalpų apšildymui. Šalia K7 atkastos į krosnies padą įkasto sutręšusio kuolo liekanos. Stulpas buvo 26 cm skersmens, stipriai sunykęs. Molio konstrukcijos P pusėje (H_{abs} 106,31–106,28 m) surastas mūro fragmentas, sudarytas iš kalkių skiediniu rištų plytų eilės. 58 cm pločio, 80 cm ilgio mūras orientuotas Š–P kryptimi. 0,6 m gylyje nuo esamų grindų paviršiaus atsidengė suardyto grindinio (G2) fragmentai. Šiame grindinio bei krosnies konstrukcijos horizonte aptikti buitinės keramikos bei plokštinių koklių fragmentai gali būti datuojami XVII a.

Lygyje H_{abs} 105,75–105,60 m atsidengė 2,5 m pločio smarkiai suplūktų smulkių akmenų, stambaus žvyro juosta. Šios juostos storis buvo 17–22 cm. Šio sluoksnio struktūra analogiška sluoksniui, aptiktam patalpoje 4A. Jį galima priskirti trečiajam grindinio horizontui (G3). 1,3–1,5 m gylyje nuo esamų grindų paviršiaus atsidengė 20–25 cm storio juodos – tamsiai pilkos žemės sluoksnis. Šiame sluoksnyje aptikta nemažai žalvarinių dirbinių: stiklinė žiedo akutė, inkrustuota variu, piniginės (?) apkalėlis. Visai šalia jo aptiktas dar vienas apkalėlis. Dar keturi piniginės (?) aksesuarai aptikti patalpos kv. 4C. Šį sluoksnį galima datuoti XVI a. pradžia, gal net XV a. pabaiga.

Visoje patalpoje išsikasus iki įžemio aptiktas griovio, fiksuoto patalpoje 4A, tęsinys.

Patalpa 4C (42,5 m^2) yra centrinėje P korpuso dalyje. H_{abs} 106,42–106,32 m lygyje atidengtas grindinio fragmentas. Šis grindinys buvo fiksuotas šiek tiek žemiau (H_{abs} 106,42–106,32) negu grindinys G1 patalpose 4A ir 4B, tačiau jį neabejotinai galima priskirti tam pačiam horizontui. Išlikusio grindinio fragmento dydis buvo 2x6,8 m. Grindinio PR dalyje fiksuotas latakas, orientuotas R–V kryptimi. Antrasis latakas buvo orientuotas Š–P kryptimi. Abu latakai sudarė beveik statų kampą. Veikiausiai antruoju nuotekos nubėgdavo į pagrindinį lataką.

Patalpos Š dalyje 0,53–0,56 m gylyje nuo esamų grindų paviršiaus atsidengė 0,9x2 m dydžio pamato, mūryto iš rausvų bei gelsvų plytų, fragmentas. Plytos rištos rupiu pilkai gelsvos spalvos kalkių skiediniu. Mūras gerokai apdegęs, kai kurios plytos apsilydžiusios, dalis jų suaižėjusios. Patalpos ŠV kampe buvo atidengtas 10–20 cm storio degto molio sluoksnis, veikiausiai nugriuvusios krosnies (K8) liekanos. Šalia krosnies pado surastas matricos fragmentas. Matrica skirta koklių, puoštų ereliu vainiko viduryje, gamybai (81 pav.).

H_{abs} 106,35–106,30 m lygyje atsidengė plūktas grindinys (G2), kurio struktūrą sudarė pilka žemė, smulkūs akmenukai. Šalia grindinio buvo aptiktas kardas nulaužtu galu. Spren-

džiant iš to, jog kardas surastas su medinių makščių liekanomis, galima spėti, kad jis buvo išmestas ar pamestas tiesiog gatvėje. Taip pat virš šio grindinio (G2) aptiktos 6 pasagos. Nukasus krosnies (K8) padą, 0,8 m gylyje nuo esamo žemės paviršiaus atsidengė „L" raidės formos plūkto molio konstrukcija su 50–60 cm storio sienelėmis. Išlikusio fragmento ilgis – 200 cm, plotis – 95 cm. Veikiausiai tai dar vienos krosnies (K9) liekanos. Kasant giliau buvo galutinai atvalytas mūrinis pastato pamatas, buvęs Š patalpos 4C dalyje. Vertikalūs stulpai, kurių liekanos buvo surastos patalpoje 4C, sudarė vieną liniją su stulpais, aptiktais patalpoje 4B. Galima daryti prielaidą, jog ši stulpų eilė beveik sutapo su buvusio užstatymo linija ir gatvės Š pakraščiu.

81 pav. Vilniaus g. 31. Matrica, skirta koklių gamybai, su ereliu vainiko centre. *T. Dedūraitės pieš.*

Fig. 81. Vilniaus Street 31. Stove-tile matrix with an eagle in the centre of the garland.

Nukasus grindinį (G2) ir pilkos žemės sluoksnį su XVI–XVII a. radiniais, beveik per visą patalpos perimetrą atsidengė vidutinio dydžio akmenų grindinys (G3), kuris žemėjo P ir R kryptimi. Patalpos ŠR dalyje atidengtas grindinio fragmentas buvo apardytas. Tačiau tai neabejotinai tas pats grindinys, kadangi tiek suardytame fragmente, tiek „pagrindiniame" grindinyje fiksuotas vienas latakas. Šiame latake surastas Žygimanto II Senojo pusgrašis. Pilkoje žemėje, grindinio (G3) lygyje aptikti buitinės keramikos fragmentai gali būti datuoti XVI a. pabaiga. Visoje patalpoje atsikasus iki įžemio, aptiktas griovio, fiksuoto patalpose 4A ir 4B, tęsinys.

Patalpa 5A (32,5 m^2) yra centrinėje P korpuso dalyje. Šioje patalpoje, 0,4–0,45 m gylyje nuo dabartinių grindų paviršiaus buvo atidengtas grindinio (G1) fragmentas. Grindinio fragmento ilgis – 3,5 m, maksimalus išlikęs plotis – 80 cm. Išlikusio grindinio didžiąją dalį sudarė latakas. Grindinys ir latakas buvo remontuojami – dalyje grindinio patalpos R pusėje surasti du akmenų sluoksniai, pažeistas latako nuolydis R pusėn. Šioje patalpoje atkasto grindinio (G1) konstrukcija skyrėsi nuo patalpose 4A, 4B ir 4C atkastų grindinių. Patalpoje 5A grindinio fragmentas aprėmintas iš Š ir P pusių statmenai įkastomis lentomis ir iki 30 cm storio kuolais. H_{abs} 106,05 m lygyje fiksuotas kietai suplūktas sluoksnis, priskirtinas grindinio (G2) horizontui.

H_{abs} 105,80–105,70 m lygyje atkastas suplūkto grunto horizontas, sudarytas iš smulkių akmenukų, smulkių griuvenų bei stambaus žvyro. Panašios sudėties horizontas aprašytas ankstesnėse patalpose. Šį plūktą gruntą galima priskirti grindinio (G3) horizontui. Patalpos PV kampe, 1,4 m gylyje nuo esamų grindų paviršiaus fiksuotas plūkto molio sluoksnis, įvardytas kaip krosnies (K10) padas.

1,7 m gylyje nuo esamų grindų paviršiaus atsidengė molio sluoksnis, kurio dydis buvo 80x340 cm. Šiame molio sluoksnyje buvo aptikta 11 vidutinio dydžio akmenų. Akmenys fiksuoti H_{abs} 105,16–105,30 m lygyje. Ši

molio ir akmenų konstrukcija pavadinta krosnimi (K11), kurios Š ir R dalys nuardytos statant dabartinį pastatą, o R (aukštesnėje) dalyje molis buvo perdegęs. Kv. 5A–B tokiame pačiame gylyje kaip ir krosnies (K11) padas fiksuota 40 cm skersmens stulpavietė, užpildyta juoda žemė su degėsiais.

Atsikasus visoje patalpoje iki įžemio, išryškėjo griovio, fiksuoto patalpose 4A, 4B ir 4C, tęsinys. Patalpoje 5A griovio plotis buvo iki 44 cm, o gylis – 0,36–0,44 m. Kv. 4–7C griovio užpildą sudarė pilka žemė. Kv. 1–3B–C griovys praplatėjo iki 1,4 m ir jo užpildą sudarė pilka žemė su gausiais degėsiais. Griovyje (H_{abs} 105,21 m) fiksuotas 58x70 cm dydžio perdegusio molio lęšis. Jis netaisyklingo ovalo formos. Pagal griovio užpilde aptiktus buitinės keramikos bei plokštinių koklių fragmentus galima daryti prielaidą, kad griovys naudotas XVI a. pabaigoje – XVII a. pradžioje, bet ne vėliau kaip grindinys G3.

Patalpa 5B (29 m^2) yra centrinėje P korpuso dalyje. 0,42–0,55 m gylyje nuo esamų grindų paviršiaus atsidengė plūkto grunto horizontas, kurio struktūrą sudarė pilkos spalvos žemė su statybinėmis griuvenomis, tankiai pasitaikančiais smulkiais akmenimis. Matyt, šioje vietoje gatvė nebuvo grįsta akmenimis, o suplūktas gruntas su akmenimis bei griuvenomis atstojo grindinį (G1).

Patalpoje (H_{abs} 106,25 m) atsidengė vidutinio dydžio akmenų grindinys, jame fiksuoti du lygiagretūs vienas kitam latakai, orientuoti V–R kryptimi. Grindinyje, 0,68 m gylyje nuo esamų grindų paviršiaus, fiksuotas plūkto molio lęšis, buvęs 56x60 cm dydžio ir 24 cm storio. Ilgaja kraštine molio lęšis orientuotas V–R kryptimi. Molis iš ŠV pusės buvo įstrižai apardytas iki supiltinio smėlio pagalvės. Veikiausiai šis molio sluoksnis priklausė sunaikintos krosnies (K12) padui. Sprendžiant iš grindinio situacijos plano ir absoliučių aukščių, šis grindinys nepriklausė gatvės dangai (grindinio latakai per daug arti vienas kito, iš grindinio kyšantis krosnies padas, aukštis tarpinis tarp patalpose 4A, 4B, 4C ir 5A fiksuotų grindinių G1 ir G2. Veikiausiai tam tikru XVII a. laikotarpiu gatvelę nukirto užstatymas, tai liudija surastas krosnies padas. Akmenimis galėjo būti išgrįstas kiemas arba gamybinė patalpa. Galimas daiktas, kad šie pokyčiai vyko po didesnio gaisro, galbūt po 1655 m. rusų okupacijos.

Patalpos kv. 2–5B 0,9 m gylyje nuo esamų grindų paviršiaus fiksuota molio, sudegusio rąsto bei akmenų konstrukcija, šalia kurios aptiktas koklio matricos fragmentas (82 pav.). Matrica skirta herbinio koklio – medaliono gamybai, plokštėje išraižytas erelis su keturių laukų herbu. Herbas priklausė Nesvyžiaus kunigaikščiui Mikalojui Kristupui Radvilai Našlaitėliui (1549–1616) (E. Rimšos duomenys). Tikriausiai šioje vietoje buvo gaminami kokliai Radvilų rūmų krosnims.

Patalpos P dalyje, 0,98–1 m gylyje nuo esamų grindų paviršiaus atsidengė smarkiai plūktas gruntas, kurį sudarė pilka žemė, smulkūs akmenys, griuvenos. Šis plūkto grunto horizontas priskirtinas grindiniui G2, fiksuotam patalpose 4A, 4B, 4C ir 5A.

1,15–1,2 m gylyje nuo esamų grindų paviršiaus buvo atidengtas plūkto grunto sluoksnis (G3), sudarytas iš smulkių akmenukų, smulkių griuvenų.

Apatiniame kultūrinio sluoksnio horizonte, 1,46 m gylyje nuo esamų grindų paviršiaus atsidengė trapecijos formos ir 62x68 cm dydžio plūkto, perdegusio molio sluoksnis. Veikiausiai tai dar vienos krosnies (K13) pado liekanos (H_{abs} 105,54 m). Pado storis – 7–8 cm. Po krosnies padu buvo 10–12 cm storio juodos žemės su gausiais degėsiais sluoksnis. Po juo buvo pasiektas įžemis – gelsvos spalvos smėlis. Šalia krosnies pado (K13), įžemyje, atsi-

dengė 30x60 cm dydžio duobė, užpildyta juoda žeme su gausiais degėsiais. Preparuojant duobę, kurios gylis – 34 cm, aptikta 12 geležies gargažių fragmentų. Veikiausiai krosnis K13 – tai geležies lydimo ar kalvio krosnelė.

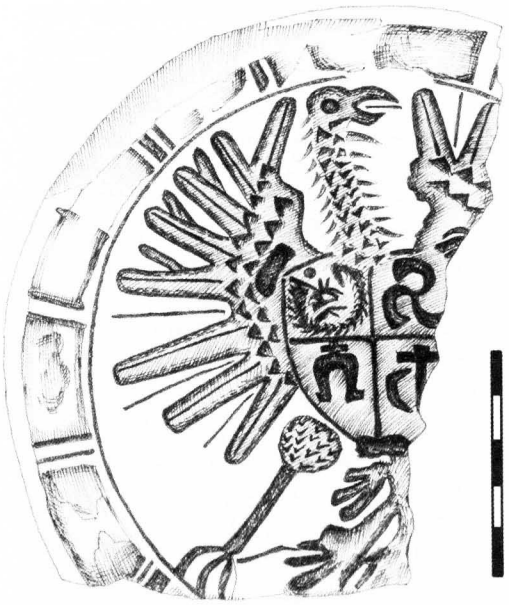
Visoje patalpoje išsikasus iki įžemio, kv. 1–6B–C atsidengė griovio, fiksuoto patalpose 4A, 4B, 4C ir 5A, tęsinys. Patalpoje 5B jo storis buvo 43–50 cm. Be griovio, įžemyje, patalpos Š dalyje, atsidengė ir 5 duobių kontūrai. Griovio ir duobių užpildą sudarė tamsiai pilka žemė.

Patalpa 6 (76,5 m^2) yra P korpuso ŠR dalyje. 32–47 cm gylyje nuo esamų grindų paviršiaus atsidengė 4 tarpinių sienų pamatai, sumūryti XIX a. pabaigoje. Patalpos Š dalyje pamatai nuardyti tiesiant šiluminę trasą.

Kv. 16–17A, 0,93 m gylyje nuo esamų grindų paviršiaus rastos krosnies K14 liekanos, kurios Š ir R dalys nukastos įrengiant dabartinio pastato pamatus. Krosnis mūryta iš rausvos bei gelsvos spalvos plytų (kai kurios su braukomis). Plytos stipriai apdegusios, padengtos 4–6 cm storio suodžių sluoksniu. Nuėmus XVI a. pabaigos – XVII a. kultūrinio sluoksnio horizontą, 1,25–1,35 m gylyje nuo esamų grindų paviršiaus fiksuotas 36–42 cm storio tamsiai pilkos degėsingos žemės sluoksnis, kuriame jokių archeologinių radinių nerasta. Nukasus šį sluoksnį pasiektas įžemis – gelsvos spalvos smėlis.

Laiptinė (38,4 m^2) yra centrinėje P korpuso dalyje. Centrinėje laiptinės dalyje buvo paliktas praėjimas į kitas P korpuso patalpas. Tyrinėto ploto Š dalyje kultūrinis sluoksnis suardytas XX a. pabaigoje tiesiant šiluminę trasą. Tyrinėjimai buvo vykdyti patalpos P dalyje, 3,6x6 m (21,6 m^2) plote.

0,57–0,6 m gylyje nuo esamų grindų paviršiaus atsidengė vidutinio dydžio akmenų grindinys. Jis smarkiai apardytas, išlikęs tik 1,4x2,4 m dydžio fragmentas. Grindinys priskirtinas grindinio G1 horizontui, fiksuotam patalpose 4A, 4B, 4C, 5A, 5B.

82 pav. Matrica, skirta koklių gamybai, su Mikalojaus Kristupo Radvilos Našlaitėlio herbu. *T. Dedūraitės pieš.*

Fig. 82. Vilniaus Street. 31. Stove-tile matrix with the coat of arms of Mikalojus Kristupas Radvila the Orphian.

Pilkoje žemėje, 1,1 m gylyje nuo esamų grindų paviršiaus fiksuotas grindinio fragmentas. Grindinys smarkiai apardytas, išliko 2x2,1 m dydžio fragmentas, priskirtinas grindinio G3 horizontui, fiksuotam patalpose 4A, 4B, 4C, 5A ir 5B.

Patalpa 7 (20,75 m^2) yra P korpuso R dalyje. Pilkos žemės su pavienėmis smulkiomis griuvenomis sluoksnyje, 0,43 m gylyje nuo esamų grindų paviršiaus, atsidengė vidutinio dydžio rieduliais grįsto grindinio fragmentas. Jis smarkiai apardytas, 1x3,5 m dydžio. Šis grindinys priskirtinas grindinio G1 horizontui, fiksuotam patalpose 4A, 4B, 4C, 5A ir 5B.

Patalpos Š dalyje 0,53 m gylyje nuo esamų grindų paviršiaus atsidengė plūkto molio asla. Ji buvo pastato viduje. Pastato pamatas mūrytas iš rausvų plytų, kai kurios iš jų smarkiai apdegusios. Plytos rištos pilkšvos spalvos kalkių skiediniu. Atkastas pamato PV kampas, kurio dydis – 3x1,8 m. Pastato pamato Š ir R dalys nuardytos statant XIX a. pabaigos korpuso pertvarines sienas. V sienos pamato storis – 42 cm, P – 48 cm.

Pastato PV kampe (H_{abs} 106,40 m) iš „lauko" pusės fiksuotas stambus, 58x46x31 cm dydžio, akmuo. Šalia (H_{abs} 106,38 m) fiksuotas mažesnis, 25x35x20 cm dydžio, akmuo. Tikriausiai tai kontraforso pamato liekanos (R. Zilinsko versija). Statinys datuotas XVII a. Kv. 4E, 1,04 m gylyje nuo esamų grindų paviršiaus atsidengė 32x24x27 cm dydžio akmuo, priskirtinas grindinio G2 horizontui.

H_{abs} 105,45–105,17 m lygyje pasiektas įžemis – gelsvos spalvos smėlis. Įžemyje, kv. 1–4B–C, aptiktas griovys. Tai griovio, fiksuoto patalpose 4A, 4B, 4C, 5A ir 5B, tęsinys.

Patalpa 8 (53,5 m^2) yra P korpuso R dalyje. Kadangi patalpos R dalyje yra dabartinio pastato statybos laikotarpio rūsys, tyrinėjimai vyko patalpos V dalyje, 5x5,5 m dydžio plote (27,5 m^2).

Pilkos žemės su pavienėmis smulkiomis griuvenomis ir degėsiais sluoksnyje, 0,4 m gylyje nuo esamų grindų paviršiaus atsidengė grindinio fragmentas. Grindinys grįstas iš vidutinio dydžio lauko riedulių, apardytas, išlikęs 1,5x3 m dydžio fragmentas. Grindinyje fiksuotas latakas, orientuotas R–V kryptimi Grindinys priklauso grindinio (G1) horizontui, aptiktam patalpose 4A, 4B, 4C, 5A, 5B ir 7.

Pilkos žemės su pavienėmis griuvenomis sluoksnyje, 0,65 m gylyje nuo esamų grindų paviršiaus, atsidengė mūrinis pamato fragmentas. Pamatas mūrytas iš rausvos spalvos plytų (kai kurios su braukomis). Išlikusios trys plytų eilės, rištos pilkos spalvos kalkių skiediniu. Pamato fragmento dydis – 50x150 cm. Jis tikriausiai yra pamato, atkasto patalpoje 7, P sienelės tęsinys. Grindinio Š dalyje surastos kelios sumūrytam pamatui identiškos plytos, o taip pat sudegusios medienos likučiai. Veikiausiai tai namo gaisro metu nugriuvusių konstrukcijų liekanos.

Tamsiai pilkos žemės su pavienėmis griuvenomis ir smulkiais akmenukais sluoksnyje, 0,99 m gylyje nuo esamų grindų paviršiaus, atsidengė pusapvalės formos konstrukcija iš molio su plyta ir akmenimis. Molis ir akmenys smarkiai apdegę. Konstrukcijos viduje (spėjamoje darbinėje ertmėje) fiksuota juoda žemė su angliukais ir suodžiais. Šiame sluoksnyje aptikta 19 geležies gargažių gabalų. Ši konstrukcija galėjo būti dar vienos krosnies (K15) liekanos.

Šiame kultūrinio sluoksnio horizonte, apie 0,96 m gylyje nuo esamų grindų paviršiaus, kv. 1–5D–E, atsidengė neišlikusio akmenų grindinio G2 latako fragmentas. Latako fragmento ilgis – 4,55 m, plotis – 0,5 m. Patalpoje 7 aptiktas akmuo neabejotinai priklausė tam pačiam latakui. Latakas orientuotas V–R kryptimi. Patalpoje 8 latako nuolydis neužfiksuotas.

Nuėmus grindinio G2 lataką ir nukasus tamsiai pilkos žemės horizontą, atsidengė šviesiai pilkos žemės sluoksnis su nedidele smėlio bei organikos priemaiša, kuriame fiksuota 1,7x1,4 m dydžio ūkinė duobė su XVI a. buitinės keramikos fragmentais. Taip pat rasti keli dubeninių koklių fragmentai. Suklijavus kelis fragmentus pavyko atkurti beveik pusę itin didelio dubeninio koklio. Duobėje aptikti ir keli buitinės keramikos šukių „lizdai". Iš juose rastų fragmentų pavyko beveik visiškai atkurti 3 puodus. Jie būdingi XVI a.

Apatiniame kultūrinio sluoksnio horizonte fiksuotas juodos žemės su gausiais degėsiais

sluoksnis, kuriame aptikti buitinės keramikos fragmentai datuojami XV–XVI a. Nukasus šį juodos žemės sluoksnį pasiektas įžemis – gelsvos spalvos smėlis.

Įžemyje, kaip ir patalpose 4A, 4B, 4C, 5A, 5B ir 7, kv. 1–6B, fiksuotas 26–40 cm pločio, 0,5 m gylio griovys. Griovio užpildą sudarė pilka žemė, kurioje nerasta jokių archeologinių radinių. Šalia griovio fiksuotas ūkinės duobės tęsinys.

Apibendrinant galima pasakyti, kad kieme vykdytų tyrinėjimų metu fiksuotas iki 1,7 m storio kultūrinis sluoksnis, kuriame aptikta pavienių XV a. radinių, tačiau šio šimtmečio kultūrinis sluoksnis nesusiformavo. Tą patį galima pasakyti ir apie P korpuso tyrinėjimus. P korpuso patalpose aptikti 3 buvusios gatvės grindinių horizontai. Pirmasis horizontas (G1) datuojamas XVII–XVIII a.; antrasis (G2) – XVII a.; trečiasis (G3) – XVI–XVII a. Grindinių struktūrą sudarė vidutinio dydžio akmenys bei plūktas gruntas. Grindiniai buvo su nutekamaisiais latakais. XVII a. buvusioje gatvėje turėjo būti gan intensyvus judėjimas – aptikta nemažai pasagų, balnakilpė, pentinų. Tyrimų metu nustatyta, kad XVI–XVIII a. gatvė buvo 4–5 m į Š lyginant su dabartine Islandijos gatve.

Archeologinių tyrinėjimų metu tirtoje vietoje buvęs kultūrinis sluoksnis visiškai ištirtas ir išvežtas.

INVESTIGATIONS AT THE VILNIAUS STREET 31

In autumn 2004 the LII MTS performed an extensive archaeological research at the Vilniaus Str. 31 (Vilnius city). In the yard and southern block an up to 1.80 m thick cultural layer datable to the 16th–20th century was established. There were loose finds of the 15th century were found, nevertheless the layer of that century failed to form. Fragments of 15 ovens dating to the 16th–17th century were discovered. Inside the southern block 3 levels of the former street pavements were found. The first level dated to the 17th–18th century; the second one to the 17th century and the third one to the 16th–17th century. The investigations revealed that in the 16th–18th century the street stretched 4–5 m northwards from the present Islandijos Street. In the southern block several fragments of the 16th–17th century buildings were discovered. People who lived in the buildings next to the street were involved in stove-tile production and iron processing. At the premises adjacent to the present Islandijos Street in the sterile soil a ditch of an unidentified purpose was found. Stratigraphicly it could be dated to the 16th–17th century. During the investigations a unique artefact was found: a medallion-shaped armorial stove-tile matrix. The matrix has the coat of arms of Mikalojus Kristupas Radvila the Orphian. Another stove-tile production matrix was found as well.

ŽVALGOMIEJI TYRINĖJIMAI T. KOSCIUŠKOS G. 3

Laurynas KURILA

2004 m. LP vykdė žvalgomuosius archeologinius tyrinėjimus Vilniuje, pastatų komplekso T. Kosciuškos g. 3, priklausančio LNM, trečiajame korpuse. Tyrinėjimai susiję su pastato remonto ir drenažo sistemos įrengimo darbais. Pastato rūsyje (cokoliniame aukšte) dviejose patalpose planuota apie 0,2 m pažeminti grindų lygį bei patalpų pasieniais iškasti griovius drenažo sistemai. Nukasus paviršinį permaišytos žemės su XX a. šiukšlėmis sluoks-